

Małgorzata Fronczek

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

Zmiany poziomu zagranicznej wartości dodanej w eksporcie państw Unii Europejskiej w latach 1995–2011

Celem artykułu jest prezentacja wyników analizy zmian udziału zagranicznej wartości zawartej w eksporcie państw Unii Europejskiej według rodzajów dóbr oraz określenie kierunków geograficznych pochodzenia zagranicznego wkładu w unijny eksport. W pracy wykorzystano studia literaturowe i analizę danych statystycznych OECD za lata 1995–2011. Z obliczeń wynika, że udział zagranicznej wartości dodanej w unijnym eksporcie zwiększył się z 20% w 1995 r. do 27% w 2011 r. Najwyższy był w przetworzonych produktach przemysłowych (w 2011 r. – 36%). Stwierdzono też, że był on wyższy w eksporcie nowych państw członkowskich. W przypadku UE-15 pochodził głównie z innych państw tej grupy (Francji, Niemiec, Włoch, Holandii, Hiszpanii), natomiast w eksporcie UE-13 jej dominującymi źródłami były inne nowe kraje członkowskie (Polska, Czechy, Węgry). Obcy wkład w unijnym eksporcie pochodził przede wszystkim z krajów sąsiedzkich (tj. europejskich), dużych krajów rozwiniętych (USA) lub dużych, szybko rozwijających się gospodarek (Chiny). Najważniejsze wnioski wynikające z przeprowadzanej analizy zestawiono w podsumowaniu.

Słowa kluczowe: eksport, Unia Europejska, wartość dodana w handlu, fragmentaryzacja

Klasyfikacja JEL: F100, F120

Changes of foreign value added in exports of the European Union countries in the years 1995–2011

The purpose of this article is to present the results of an analysis of the changes of the share of foreign value added in the European Union's exports by group of products and to identify its countries of origin. The literature study was conducted and the analysis of the statistical data of OECD was performed. The calculations show that the share of the foreign value added in the European Union's exports increased from 20% in 1995 to 27% in 2011. The highest level was recorded in manufactured products (36% in 2011). It was also established that the share was higher in the case of the new member states. The foreign value added in the exports of the EU-15 originated mainly from within this group (France, Germany, Italy, the Netherlands, Spain), while in the case of the EU-13 its dominant sources were the other new member states (Poland, the Czech Republic, Hungary). The analysis shows that the foreign value added in the EU's exports originated principally from the neighbouring (European) countries, big developed countries (USA), or big, quickly developing countries (China). The most important results from the performed analysis have been compiled in the conclusions section.

Keywords: exports, European Union, trade in value added, fragmentation

JEL classification: F100, F120

Wprowadzenie

Współczesna gospodarka światowa charakteryzuje się specyficznym międzynarodowym podziałem pracy, w którym nasila się zjawisko dzielenia produkcji pomiędzy różne kraje. Efektem tego procesu jest zwiększanie się udziału zagranicznego wkładu w produkowanych i eksportowanych przez poszczególne kraje dobrach i usługach. Celem artykułu jest prezentacja wyników analizy zmian poziomu zagranicznej wartości dodanej, zawartej w eksportowanych przez państwa Unii Europejskiej produktach według ich rodzajów, oraz określenie kierunków geograficznych pochodzenia zagranicznego wkładu w ten eksport.

W obliczeniach wykorzystano dane OECD zamieszczone w bazie Trade in Value Added (TiVA), stąd ich zakres czasowy został ograniczony do lat 1995–2011. Produkty pogrupowano według działów międzynarodowej klasyfikacji towarów i usług ISIC [*Industry...*], wyodrębniając: produkty rolnictwa, leśnictwa i łowiectwa (działy 01–05), produkty górnictwa (działy 10–14) i produkty przetwórstwa przemysłowego (działy 15–37). Aby wyniki były porównywalne, dla badanych lat przyjęto stały skład członkowski Unii Europejskiej (28 państw według stanu na 31 grudnia 2013 r.). Wyszczególniono jednak stare państwa członkowskie (UE-15) oraz nowe państwa członkowskie (UE-13).

1. Globalne łańcuchy wartości i zagraniczna wartość dodana w eksporcie

Wspomniana we wstępie fragmentaryzacja procesu produkcyjnego powoduje powstawanie tzw. globalnych łańcuchów wartości. Pojęcie „łańcuchów wartości” wprowadził Michael E. Porter, choć odnosił je do konkurencyjności pojedynczej firmy [Porter, 1992; 2006]. Kolejni badacze rozszerzyli to pojęcie i zaczęto mówić o „globalnych łańcuchach wartości” (*global value chains – GVCs*) [np. UNCTAD, 2013; Globerman, 2011; Johnson, Bems, Yi, 2011; Elms, Low, 2013]. Konsekwencją takiej organizacji produkcji w skali świata jest rosnący zagraniczny udział w wartości wytwarzanych i eksportowanych przez poszczególne państwa produktów i usług. Oznacza to, że „krajowa” produkcja i „krajowy” eksport stają się coraz mniej „krajowe”.

Za prekursora badań zmierzających do ustalenia wartości krajowej w eksportowanych produktach uznaje się Wassily’ego Leontiefa, który już w latach trzydziestych XX w. opracował fundamenty macierzy przepływów międzygałęziowych (tablica *input-output*) [Leontief, 1936]. Jego koncepcja została rozwinięta na przełomie wieków XX i XXI i wykorzystano ją do oszacowania udziału krajowego

w wartości eksportowanych dóbr i usług [OECD, 2012]. Zajmowali się tym również Guillaume Daudin, Christine Riffart i Danielle Schweisguth [Daudin, Riffart, Schweisguth, 2011]. Z przeprowadzonych przez nich obliczeń wynika, że importochłonność eksportu światowego wynosiła około 25%, ale była ona wyższa w Azji (30%) i Europie (26%), a niższa w Afryce (17%) i obu Amerykach (18%). Była także wyższa w krajach mniejszych. Obliczenia pokazywały również, że najwyższą importochłonnością charakteryzował się eksport przetworzonych dóbr przemysłowych (32%).

Te rezultaty potwierdziły wyniki uzyskane przez innych autorów [Johnson, Noguera, 2012]. Z dokonanych przez nich obliczeń wynika, że w 2001 r. krajowy wkład w eksport wynosił przeciętnie około 73%, przy czym większy wkład zagraniczny zaobserwowano w eksporcie państw europejskich, a nieco mniejszy w eksporcie państw Afryki i obu Ameryk. Jeszcze inne badania [Stehrer, Foster, de Vries, 2012] pokazały, że w latach 1995–2009 krajowy udział w eksportowanych produktach zmniejszał się. Z kolei Rashmi Banga [Banga, 2013] ustaliła, że w 2008 r. około 67% globalnej wartości dodanej kreowały kraje rozwinięte, należące do OECD. Zwróciła szczególną uwagę na przypadek Chin, które były największym światowym eksporterem sprzętu elektrycznego i optycznego, ale niekoniecznie osiągały z tego tytułu znaczące korzyści. Okazało się bowiem, że chiński wkład w chiński eksport tych produktów sięgał w 2009 r. zaledwie 57%. Autorka stwierdziła też, że Chiny nie stanowiły wyjątku, podobne tendencje widać bowiem także w handlu Niemiec, Korei i wielu innych państw.

2. Wartość i struktura towarowa eksportu państw Unii Europejskiej

W latach 1995–2011 wartość eksportowanych przez państwa Unii Europejskiej dóbr i usług wzrosła prawie trzykrotnie: z 2,5 bln USD do 6,3 bln USD, przy czym większość tego eksportu przypadła na stare kraje członkowskie UE¹. W 1995 r. wartość sprzedanych przez nie produktów i usług ogółem wynosiła 2,3 bln USD (92% eksportu UE-28), a w 2011 r. 5,6 bln USD (89% eksportu UE-28). Dane zostały zamieszczone w tabeli 1.

W eksporcie UE-28 dominowały produkty przemysłu przetwórczego. W 1995 r. było to 64%, natomiast w 2011 r. 59% wszystkich sprzedanych za granicę dóbr i usług. W 1995 r. stanowiły one około 64% eksportu starych państw Unii i około 60% eksportu nowych państw członkowskich. W 2011 r. ich udział w eksporcie UE-15 zmniejszył się do około 58%, ale w eksporcie UE-13 wzrósł do 67%.

¹ Dla porównania dane UNCTAD pokazują, że w latach 1995–2011 wartość eksportu UE-28 wzrosła około 2,5-krotnie: z 2,7 bln USD do 7,6 bln USD, a w 2014 r. osiągnęła 8 bln USD. Większość tego eksportu przypadła na stare kraje członkowskie (89% w 2011 r. i 2014 r.) [UNCTADSTAT].

Tabela 1. Wartość i struktura eksportu państw Unii Europejskiej w latach 1995 i 2011 według ISIC

Kraje	1995				2011			
	ogółem (w mld USD)	w tym produkty (w %):			ogółem (w mld USD)	w tym produkty (w %):		
		(01–05) rolnictwa	(10–14) górnictwa	(15–37) przemysłu przetwórczego		(01–05) rolnictwa	(10–14) górnictwa	(15–37) przemysłu przetwórczego
UE-28	2451,4	1,9	1,1	63,8	6349,4	1,5	1,2	58,8
UE-15	2318,4	1,8	1,0	64,1	5604,9	1,4	1,2	57,8
Austria	78,1	0,7	0,3	56,4	181,4	1,0	0,8	59,7
Belgia	131,0	1,3	0,4	64,2	241,2	1,4	0,3	50,2
Dania	60,4	3,0	0,8	55,9	139,4	3,3	2,5	36,3
Finlandia	46,2	0,9	0,3	78,1	104,6	1,6	0,5	68,1
Francja	338,5	3,1	0,2	62,5	709,4	2,5	0,4	60,9
Grecja	22,6	6,4	1,0	45,7	65,8	3,9	0,4	60,9
Hiszpania	132,8	4,0	0,3	57,8	445,5	2,9	0,7	54,0
Holandia	164,7	5,4	2,0	53,2	282,8	3,8	0,6	40,3
Irlandia	47,5	1,5	0,4	77,6	224,5	0,6	0,3	45,6
Luksemburg	20,1	0,7	0,2	28,1	97,5	0,3	0,0	10,9
Niemcy	543,1	0,7	0,3	73,6	1431,9	0,7	0,5	70,0
Portugalia	31,0	1,1	0,3	68,4	81,9	1,7	1,1	59,5
Szwecja	98,6	0,4	0,7	71,3	232,7	0,9	1,4	60,4
Wielka Brytania	314,9	0,8	4,6	57,5	738,6	0,6	5,2	45,4
Włochy	288,8	1,1	0,2	64,4	627,8	1,1	0,2	69,4
UE-13	133,0	3,2	2,0	59,9	744,4	2,3	1,1	66,9
Bulgaria	6,6	5,7	1,3	60,2	33,2	6,9	1,4	59,4
Chorwacja	5,4	2,1	0,2	44,1	19,6	1,5	0,8	30,7
Cypr	4,3	1,9	0,1	19,6	10,1	0,8	0,1	9,8
Czechy	27,5	2,8	2,1	61,1	153,6	1,3	1,1	75,0
Estonia	2,3	4,2	1,0	48,5	13,9	2,0	0,6	50,5
Litwa	2,0	8,6	0,4	54,5	18,0	5,8	0,5	59,6
Łotwa	1,7	6,2	0,3	41,6	13,0	6,8	0,9	46,0
Malta	2,8	0,3	0,1	58,0	5,4	0,3	0,0	11,4
Polska	30,9	2,7	6,2	63,3	213,6	1,2	2,4	67,0
Rumunia	9,1	2,9	0,2	68,6	58,5	4,1	0,2	67,5
Słowacja	10,0	1,8	0,4	62,6	70,2	2,2	0,8	76,6
Słowenia	10,3	1,2	0,1	72,7	28,4	1,7	0,1	65,4
Węgry	20,1	5,5	0,1	57,8	106,9	2,9	0,0	71,8

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: [OECD-WTO].

Analiza danych dla poszczególnych krajów pozwala zauważyć, że w przypadku większości z nich najważniejszym przedmiotem eksportu rzeczywiście były przetworzone produkty przemysłowe, zdarzały się jednak wyjątki. W 1995 r. były nimi Luksemburg i Cypr, a w 2011 r.: Dania, Grecja, Holandia, Irlandia, Luksemburg, Chorwacja, Cypr i Malta. W ich ogólnym eksporcie dominowały szeroko rozumiane usługi².

3. Udział zagranicznego wkładu w eksporcie krajów Unii Europejskiej według ISIC

W badanych latach udział zagranicznej wartości dodanej w eksporcie państw UE wyraźnie się zwiększył. W 1995 r. wynosił 20%, przy czym w eksportowanych produktach rolnych zawarte było 14% zagranicznej wartości, w produktach górnictwa – 11,5%, a w przetworzonych produktach przemysłowych – 25%. W 2011 r. w wartości eksportowanych przez UE dóbr i usług było zawarte już ponad 28% zagranicznego wkładu, w produktach rolnych było to 22,5%, w produktach górnictwa – 18%, a w przetworzonych produktach przemysłowych – 36%. Odpowiednie dane szczegółowe zawiera tabela 2.

Należy podkreślić, że zagraniczna wartość dodana zawarta w eksporcie nowych państw członkowskich była wyższa niż w eksporcie starych członków Unii. W 1995 r. wynosiła ona 26,2% (UE-13) wobec 19,7% (UE-15), a w 2011 r. odpowiednio: 38% wobec 27%. W przypadku poszczególnych grup produktów było podobnie. W 1995 r. eksportowane przez UE-13 produkty rolne zawierały 17% wartości zagranicznej, produkty górnictwa – 16%, a produkty przetwórstwa przemysłowego – 32%, podczas gdy w eksporcie starych państw Unii zagraniczna wartość stanowiła odpowiednio: 14% (produkty rolnictwa), 11% (produkty górnictwa) oraz 24,5% (produkty przetwórstwa przemysłowego). W 2011 r. udział obcego wkładu w wartości eksportowanych przez UE-13 produktów był wyższy niż na początku badanego okresu i wynosił: 25% (produkty rolnictwa), 21% (produkty górnictwa), 46% (produkty przemysłowe) wobec 22% (dla produktów rolnych), 18% (dla produktów górnictwa), 34% (dla przetworzonych produktów przemysłowych) w eksporcie państw UE-15.

W 1995 r. zagraniczna wartość dodana była najwyższa w eksporcie takich państw, jak: Malta (50%), Luksemburg (41%) i Irlandia (38%), a najniższa w eksporcie: Niemiec (15%), Grecji (16%), Polski (16%), Francji (17%) i Włoch (17%).

² Działy 45–95 ISIC obejmują: roboty budowlane, handel hurtowy, detaliczny, usługi hotelarskie, gastronomiczne, transportowe, turystyczne, pocztowe, telekomunikacyjne, informatyczne, badawczo-rozwojowe, publiczne, społeczne i indywidualne, pośrednictwo finansowe, usługi związane z nieruchomościami i wynajmem.

Tabela 2. Udział zagranicznej wartości dodanej w eksporcie państw Unii Europejskiej w latach 1995 i 2011 według ISIC (w %)

Kraje	1995				2011			
	ogółem	w tym w produktach:			ogółem	w tym w produktach:		
		(01–05) rolnictwa	(10–14) górnictwa	(15–37) przemysłu przetwórczego		(01–05) rolnictwa	(10–14) górnictwa	(15–37) przemysłu przetwórczego
UE-28	20,0	14,1	11,5	24,9	28,6	22,5	18,3	35,9
UE-15	19,7	14,1	11,0	24,5	27,4	21,9	18,0	34,2
Austria	21,4	16,5	17,8	28,8	27,6	22,3	23,1	36,1
Belgia	31,0	26,7	23,8	38,7	34,4	32,0	36,5	46,8
Dania	23,2	17,4	11,0	26,5	32,8	30,8	4,5	33,0
Finlandia	24,0	10,9	19,3	27,2	34,6	20,8	35,5	41,8
Francja	17,2	12,6	17,5	22,7	25,0	20,0	17,4	33,4
Grecja	16,3	9,3	12,5	23,4	24,9	19,6	22,4	37,7
Hiszpania	19,1	9,2	13,9	26,3	26,8	18,9	24,6	37,4
Holandia	23,2	18,7	8,2	30,8	20,0	20,6	7,0	27,1
Irlandia	38,4	23,2	27,4	43,4	43,5	45,9	46,1	47,2
Luksemburg	41,0	28,8	38,7	53,5	58,9	56,2	41,3	64,2
Niemcy	14,8	11,4	11,0	17,6	25,5	22,6	23,5	30,3
Portugalia	27,3	11,5	13,1	34,9	32,6	24,2	33,7	43,3
Szwecja	26,2	13,5	21,1	31,3	29,0	19,4	17,5	37,8
Wielka Brytania	18,2	13,8	9,8	24,5	22,9	24,0	16,6	35,7
Włochy	17,2	9,0	8,3	21,2	26,4	16,1	16,5	32,0
UE-13	26,2	16,7	16,0	32,4	37,8	25,1	20,7	46,4
Bułgaria	30,0	12,7	28,9	36,6	39,8	29,4	24,4	49,4
Chorwacja	20,8	15,2	14,9	29,2	20,1	15,4	19,0	31,3
Cypr	20,9	21,7	26,6	37,5	21,4	24,3	36,4	38,5
Czechy	30,4	20,9	23,2	37,5	45,1	34,3	28,7	52,3
Estonia	36,7	32,6	28,9	44,5	35,1	28,9	26,3	44,7
Litwa	24,6	20,2	15,6	31,2	23,7	31,2	21,9	30,1
Łotwa	22,7	18,1	25,5	28,1	28,6	25,9	26,8	36,8
Malta	50,0	28,3	25,3	68,3	37,0	27,3	26,8	32,1
Polska	16,1	11,5	12,7	19,2	32,3	20,1	17,0	40,1
Rumunia	21,1	7,6	19,8	24,7	24,4	13,7	25,6	26,8
Słowacja	31,8	20,1	23,9	38,4	46,7	24,4	23,5	54,8
Słowenia	32,3	19,7	18,4	37,8	36,1	24,5	26,1	43,5
Węgry	30,0	18,2	25,3	37,9	48,5	27,8	27,8	57,8

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: [OECD-WTO].

Z kolei w 2011 r. udział obcego wkładu był najwyższy w eksporcie: Luksemburga (59%), Słowacji (47%), Czech (45%), Węgier (48,5%) i Irlandii (43,5%), a najniższy w eksporcie: Chorwacji (20%), Holandii (20%), Cypru (21%) i Wielkiej Brytanii (23%).

4. Kierunki geograficzne pochodzenia zagranicznego wkładu w eksporcie krajów Unii Europejskiej

Zagraniczna wartość dodana w eksporcie ogółem państw Unii Europejskiej pochodziła głównie z innych krajów członkowskich, choć w latach 1995–2011 ich udział nieco się zmniejszył: z 92% do 85%. Wzrósł w niej natomiast udział krajów rozwiniętych (z niecałych 5% do ponad 6%) oraz krajów rozwijających się i rynków wschodzących (z 1,8% do 5,6%), przy czym wśród tej ostatniej grupy państw przodowały Rosja i Chiny.

Tabela 3. Struktura zagranicznej wartości dodanej w eksporcie ogółem państw Unii Europejskiej w latach 1995 i 2011 według grup krajów (w %)

Kraje docelowe	1995			2011		
	UE-28	UE-15	UE-13	UE-28	UE-15	UE-13
Kraje źródłowe						
UE-28	92,36	92,45	90,69	85,36	85,75	82,46
UE-15, w tym:	87,67	91,88	14,34	76,28	84,26	16,19
Francja	13,16	13,84	1,31	9,87	10,98	1,52
Niemcy	21,95	22,91	5,27	19,90	21,67	6,58
Wielka Brytania	12,08	12,71	1,09	10,64	11,89	1,27
Włochy	10,95	11,44	2,25	8,50	9,37	2,00
UE-13, w tym:	4,69	0,57	76,35	9,08	1,48	66,27
Czechy	0,94	0,12	15,17	1,69	0,30	12,11
Polska	1,25	0,17	19,97	2,86	0,50	20,63
Węgry	0,66	0,08	10,80	1,07	0,17	7,83
Kraje rozwinięte (bez członków UE), w tym:	4,82	4,90	3,44	6,21	6,36	5,12
USA	1,95	1,98	1,41	2,53	2,65	1,65
Rynki wschodzące i rozwijające się (bez członków UE), w tym:	1,77	1,66	3,71	5,60	5,12	9,23
Chiny	0,13	0,13	0,17	1,35	1,23	2,23
Rosja	0,54	0,42	2,74	2,00	1,59	5,09
Pozostałe kraje	1,05	0,99	2,15	2,82	2,77	3,19

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: [OECD-WTO].

Dane zamieszczone w tabeli 3 pokazują jednak, że kierunki pochodzenia zagranicznej wartości dodanej zawartej w eksporcie starych i nowych państw członkowskich były zdecydowanie inne. O ile w przypadku starych państw członkowskich obcy wkład w ich eksport pochodził przede wszystkim z innych starych państw Unii, o tyle zagraniczna wartość dodana w eksporcie nowych członków Unii pochodziła głównie z innych nowych krajów członkowskich. Ponadto większa niż w przypadku UE-15 część tej zagranicznej wartości pochodziła z pozaunijnych krajów rozwiniętych oraz krajów rozwijających się i rynków wschodzących.

Dane zamieszczone w tabeli 4 pozwalają stwierdzić, że podobna sytuacja występowała także w poszczególnych grupach produktów.

Tabela 4. Struktura zagranicznej wartości dodanej w eksporcie poszczególnych grup produktów państw Unii Europejskiej w latach 1995 i 2011 według grup krajów (w %)

Kraje docelowe Kraje źródłowe	1995			2011		
	UE-28	UE-15	UE-13	UE-28	UE-15	UE-13
Produkty rolnictwa, leśnictwa i łowiectwa						
UE-28	94,46	94,57	93,35	88,74	88,73	88,79
UE-15, w tym:	86,36	94,27	8,45	74,26	87,77	10,12
Francja	21,17	23,25	0,74	15,50	18,56	0,97
Hiszpania	11,02	12,11	0,26	11,47	13,75	0,64
Holandia	16,57	18,19	0,60	9,42	11,27	0,62
Niemcy	9,47	10,14	2,85	10,84	12,41	3,41
UE-13, w tym:	8,10	0,30	84,90	14,48	0,96	78,67
Polska	1,74	0,10	17,87	2,59	0,33	13,32
Rumunia	0,55	0,02	5,77	2,28	0,09	12,66
Węgry	2,04	0,05	21,66	2,49	0,12	13,73
Kraje rozwinięte (bez członków UE), w tym:	2,82	2,89	2,10	3,99	4,33	2,40
USA	1,29	1,32	0,95	1,78	1,96	0,92
Rynki wschodzące i rozwijające się (bez członków UE), w tym:	1,49	1,39	2,51	4,60	4,26	6,22
Chiny	0,08	0,08	0,09	0,73	0,74	0,70
Rosja	0,35	0,22	1,63	1,66	1,20	3,85
Pozostałe kraje	1,24	1,15	2,04	2,66	2,68	2,59
Produkty górnictwa						
UE-28	94,50	94,62	93,50	87,78	87,62	89,00
UE-15, w tym:	85,62	94,35	8,31	78,00	87,00	7,91
Wielka Brytania	49,44	54,94	0,75	43,86	49,41	0,60
UE-13, w tym:	8,88	0,26	85,19	9,78	0,62	81,09
Czechy	1,71	0,05	16,37	1,79	0,12	14,82

Kraje docelowe	1995			2011		
	UE-28	UE-15	UE-13	UE-28	UE-15	UE-13
Kraje źródłowe						
Polska	6,34	0,09	61,66	6,01	0,23	51,01
Kraje rozwinięte (bez członków UE), w tym:	3,32	3,49	1,87	6,02	6,49	2,32
USA	1,21	1,27	0,67	1,33	1,40	0,81
Rynki wschodzące i rozwijające się (bez członków UE) w tym:	1,16	0,90	3,41	3,79	3,39	6,95
Chiny	0,07	0,06	0,14	0,70	0,65	1,10
Rosja	0,50	0,24	2,82	1,73	1,32	4,98
Pozostałe kraje	1,01	0,99	1,22	2,41	2,50	1,73
Przetworzone produkty przemysłowe						
UE-28	90,53	90,63	88,62	81,52	82,01	78,37
UE-15 w tym:	86,23	89,90	17,89	71,95	79,98	19,75
Francja	12,60	13,18	1,66	9,64	10,83	1,92
Niemcy	24,97	25,94	6,78	22,67	24,87	8,32
Wielka Brytania	10,70	11,21	1,29	7,69	8,65	1,45
Włochy	10,87	11,29	2,95	9,56	10,65	2,46
UE-13 w tym:	4,29	0,73	70,73	9,57	2,03	58,61
Czechy	0,87	0,16	14,14	1,98	0,43	12,02
Polska	1,26	0,23	20,43	3,09	0,69	18,73
Węgry	0,57	0,10	9,33	1,14	0,23	7,02
Kraje rozwinięte (bez członków UE) w tym:	5,96	6,06	4,16	7,31	7,45	6,43
USA	2,36	2,40	1,60	2,74	2,86	1,95
Rynki wschodzące i rozwijające się (bez członków UE) w tym:	2,22	2,10	4,53	7,43	6,83	11,31
Chiny	0,18	0,17	0,22	1,86	1,70	2,93
Rosja	0,68	0,54	3,34	2,64	2,13	5,97
Pozostałe kraje	1,29	1,22	2,69	3,74	3,71	3,89

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: [OECD-WTO].

Najważniejszymi krajami źródłowymi zagranicznej wartości dodanej w eksporcie dóbr rolnych UE-15 były inne stare państwa Unii, szczególnie: Francja, Hiszpania, Holandia i Niemcy (w sumie 64% w 1995 r. i 56% w 2011 r.). W eksporcie UE-13 największy wkład obcy pochodził z Polski, Rumunii i Węgier (razem 45% w 1995 r. i 40% w 2011 r.), a także Rosji (1,6% w 1995 r. i 3,9% w 2011 r.).

W przypadku produktów górnictwa zagraniczna wartość dodana w eksporcie państw UE-15 również pochodziła głównie z innych starych członków Unii (94% w 1995 r. i 87% w 2011 r.), przy czym był to w dużym stopniu wkład tylko

jednego państwa, tj. Wielkiej Brytanii (55% w 1995 r. i 49% w 2011 r.). W eksporcie nowych państw UE zagraniczny wkład pochodził w ponad 80% od pozostałych nowych członków, przy czym najważniejszymi krajami źródłowymi były: Polska (62% w 1995 r. i 51% w 2011 r.) oraz Czechy (odpowiednio: 16% i 15%). Ponadto można zauważyć rosnący udział rosyjskiej wartości dodanej w eksporcie produktów górnictwa nowych krajów UE (z 2,8% do 5%).

Zagraniczna wartość zawarta w eksporcie przetworzonych dóbr przemysłowych UE-15, podobnie jak w innych grupach produktów, pochodziła przede wszystkim z innych starych państw Unii. W 1995 r. było to 90%, a w 2011 r. 80% obcego wkładu. Dominowały w nim: Francja, Niemcy, Wielka Brytania i Włochy. Natomiast w eksporcie UE-13 zagraniczna wartość dodana pochodziła głównie z innych nowych państw Unii (71% w 1995 r. i 59% w 2011 r.), przede wszystkim z Czech, Polski i Węgier. Warto jednak zauważyć, że ważnymi krajami źródłowymi wartości dodanej w eksporcie tej grupy produktów (zarówno dla UE-15, jak i UE-13) były także pozaunijne kraje rozwinięte (6–7%) oraz rynki wschodzące i kraje rozwijające się. Pochodziło z nich w 1995 r. około 2% (dla UE-15) i 4,5% (dla UE-13) obcego wkładu, natomiast w 2011 r. było to już odpowiednio: 6,8% (UE-15) i 11,3% (UE-13). W tej grupie najważniejszymi krajami źródłowymi zagranicznej wartości dodanej były Rosja i Chiny.

5. Najważniejsze kraje źródłowe pochodzenia zagranicznego wkładu w eksporcie krajów Unii Europejskiej

Sytuację przedstawioną w poprzedniej części potwierdzają również nieco bardziej szczegółowe dane zawarte w tabelach 5 i 6. Prezentują one listy dziesięciu najważniejszych krajów, z których pochodziła zagraniczna wartość dodana w eksporcie państw należących do Unii Europejskiej, uwzględniające poszczególne rodzaje produktów.

W 1995 r. najważniejszymi krajami źródłowymi zagranicznej wartości dodanej w eksporcie UE-15 były duże gospodarki starej Unii: Niemcy, Francja, Wielka Brytania, Włochy, Holandia i Hiszpania. Nowe kraje członkowskie nie mieściły się w pierwszej dziesiątce, natomiast z krajów pozaunijnych obecne były tylko Stany Zjednoczone (w przypadku produktów górnictwa i przetwórstwa przemysłowego). Z kolei na liście dziesięciu krajów źródłowych obcej wartości dodanej w eksporcie UE-13 dominowały również inne kraje Unii, ale były to głównie kraje Europy Środkowo-Wschodniej: Polska, Czechy, Węgry i Słowacja. Z unijnych państw (spoza UE-13) na liście zmieściły się jedynie Niemcy, a spoza Unii tylko Rosja (w przypadku produktów górnictwa i przetwórstwa przemysłowego) i USA (w przypadku produktów górnictwa).

Tabela 5. Najważniejsze kraje źródłowe wartości dodanej w eksporcie państw UE w 1995 r.

Lp.	Główne kraje źródłowe zagranicznej wartości dodanej w eksporcie							
	(01–95) ogółem		(01–05) produktów rolnictwa		(10–14) produktów górnictwa		(15–37) produktów przemysłu przetwórczego	
	kraj	udział w %	kraj	udział w %	kraj	udział w %	kraj	udział w %
Dla UE-28								
1	Niemcy	22,0	Francja	21,2	W. Brytania	49,4	Niemcy	25,0
2	Francja	13,2	Holandia	16,6	Holandia	11,8	Francja	12,6
3	W. Brytania	12,1	Hiszpania	11,0	Niemcy	7,8	Włochy	10,9
4	Włochy	10,9	Niemcy	9,5	Polska	6,3	W. Brytania	10,7
5	Holandia	6,1	Włochy	6,8	Francja	3,2	Holandia	5,0
6	Hiszpania	4,9	W. Brytania	5,8	Włochy	2,6	Hiszpania	4,3
7	Belgia	4,4	Belgia	3,5	Szwecja	2,4	Belgia	4,2
8	Szwecja	3,5	Dania	3,4	Belgia	1,8	Szwecja	3,7
9	Austria	2,9	Grecja	2,9	Dania	1,8	Austria	2,5
10	Dania	2,2	Węgry	2,0	Czechy	1,7	USA	2,4
	Pozostałe	17,9	Pozostałe	17,3	Pozostałe	11,1	Pozostałe	18,8
Dla UE-15								
1	Niemcy	22,9	Francja	23,3	W. Brytania	54,9	Niemcy	25,9
2	Francja	13,8	Holandia	18,2	Holandia	13,1	Francja	11,3
3	W. Brytania	12,1	Hiszpania	11,0	Niemcy	7,8	Włochy	10,9
4	Włochy	11,4	Niemcy	10,1	Francja	3,5	W. Brytania	11,2
5	Holandia	6,4	Włochy	7,4	Włochy	2,7	Holandia	5,2
6	Hiszpania	5,2	W. Brytania	6,3	Szwecja	2,6	Hiszpania	4,5
7	Belgia	4,7	Belgia	3,8	Belgia	2,0	Belgia	4,4
8	Szwecja	3,6	Dania	3,8	Dania	2,0	Szwecja	3,9
9	Austria	3,0	Grecja	3,2	Hiszpania	1,6	Austria	2,6
10	Dania	2,3	Irlandia	1,5	USA	1,3	USA	2,4
	Pozostałe	13,9	Pozostałe	10,4	Pozostałe	8,0	Pozostałe	15,4
Dla UE-13								
1	Polska	20,0	Węgry	21,7	Polska	61,7	Polska	20,4
2	Czechy	15,2	Polska	17,9	Czechy	16,4	Czechy	14,1
3	Węgry	10,8	Czechy	14,7	Niemcy	3,4	Węgry	9,3
4	Słowacja	5,7	Bułgaria	7,9	Rosja	2,8	Niemcy	6,8
5	Rumunia	5,4	Rumunia	5,8	Bułgaria	2,4	Słowenia	6,0
6	Słowenia	5,4	Słowacja	3,7	Słowacja	1,6	Rumunia	6,0
7	Niemcy	5,3	Litwa	3,2	Włochy	1,2	Słowacja	5,6

Lp.	Główne kraje źródłowe zagranicznej wartości dodanej w eksporcie							
	(01–95) ogółem		(01–05) produktów rolnictwa		(10–14) produktów górnictwa		(15–37) produktów przemysłu przetwórczego	
	kraj	udział w %	kraj	udział w %	kraj	udział w %	kraj	udział w %
8	Bułgaria	3,5	Niemcy	2,8	Węgry	0,8	Rosja	3,3
9	Chorwacja	3,4	Słowenia	2,4	W. Brytania	0,8	Bułgaria	3,2
10	Rosja	2,7	Chorwacja	2,3	USA	0,7	Włochy	2,9
	Pozostałe	22,6	Pozostałe	17,6	Pozostałe	8,4	Pozostałe	22,2

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: [OECD-WTO].

W 2011 r. w dalszym ciągu najważniejszymi źródłami pochodzenia zagranicznej wartości dodanej w eksporcie starych państw Unii Europejskiej były inne kraje tej grupy: Francja, Niemcy, Hiszpania, Holandia, Włochy, Austria, Szwecja, Belgia. Poza nimi w pierwszej dziesiątce znalazły się tylko Stany Zjednoczone, dzięki wysokiej pozycji w dostarczaniu wartości dodanej w eksportowane przez UE-15 produkty przemysłowe.

Tabela 6. Najważniejsze kraje źródłowe wartości dodanej w eksporcie państw UE w 2011 r.

Lp.	Główne kraje źródłowe zagranicznej wartości dodanej w eksporcie							
	(01–95) ogółem		(01–05) produktów rolnictwa		(10–14) produktów górnictwa		(15–37) produktów przemysłu przetwórczego	
	kraj	udział w %	kraj	udział w %	kraj	udział w %	kraj	udział w %
Dla UE-28								
1	Niemcy	19,9	Francja	15,5	W. Brytania	43,9	Niemcy	22,7
2	W. Brytania	10,6	Hiszpania	11,5	Niemcy	9,0	Francja	9,6
3	Francja	9,9	Niemcy	10,8	Polska	6,0	Włochy	9,6
4	Włochy	8,5	Holandia	9,4	Dania	4,9	W. Brytania	7,7
5	Hiszpania	6,1	Włochy	6,1	Szwecja	5,8	Hiszpania	5,2
6	Holandia	4,4	W. Brytania	4,5	Francja	8,5	Holandia	3,1
7	Szwecja	3,1	Dania	3,5	Hiszpania	3,5	Polska	3,1
8	Belgia	3,1	Belgia	2,8	Norwegia	3,3	Szwecja	3,0
9	Polska	2,9	Polska	2,6	Holandia	2,3	USA	2,7
10	Austria	2,6	Węgry	2,5	Włochy	2,0	Rosja	2,6
	Pozostałe	28,9	Pozostałe	30,8	Pozostałe	17,7	Pozostałe	30,7

Lp.	Główne kraje źródłowe zagranicznej wartości dodanej w eksporcie							
	(01–95) ogółem		(01–05) produktów rolnictwa		(10–14) produktów górnictwa		(15–37) produktów przemysłu przetwórczego	
	kraj	udział w %	kraj	udział w %	kraj	udział w %	kraj	udział w %
Dla UE-15								
1	Niemcy	21,7	Francja	18,6	W. Brytania	49,4	Niemcy	24,9
2	W. Brytania	11,9	Hiszpania	13,7	Niemcy	9,8	Francja	10,8
3	Francja	11,0	Niemcy	12,4	Dania	5,5	Włochy	10,6
4	Włochy	9,4	Holandia	11,3	Szwecja	4,3	W. Brytania	8,6
5	Hiszpania	6,8	Włochy	7,1	Hiszpania	3,9	Hiszpania	5,8
6	Holandia	4,9	W. Brytania	5,3	Francja	3,9	Holandia	3,5
7	Belgia	3,5	Dania	4,2	Norwegia	3,7	Szwecja	3,3
8	Szwecja	3,5	Dania	3,8	Dania	2,0	Szwecja	3,9
9	Austria	2,8	Szwecja	2,6	Włochy	2,1	USA	2,9
10	USA	2,6	Grecja	2,6	Austria	1,9	Austria	2,7
	Pozostałe	22,1	Pozostałe	18,8	Pozostałe	12,9	Pozostałe	24,1
Dla UE-13								
1	Polska	20,6	Węgry	13,7	Polska	51,0	Polska	18,7
2	Czechy	12,1	Polska	13,3	Czechy	14,8	Czechy	12,0
3	Węgry	7,8	Rumunia	12,7	Słowacja	5,2	Niemcy	8,3
4	Niemcy	6,6	Bułgaria	9,7	Rosja	5,0	Węgry	7,0
5	Rumunia	6,3	Czechy	8,0	Bułgaria	4,1	Rumunia	6,3
6	Słowacja	5,7	Słowacja	7,3	Niemcy	3,2	Rosja	6,0
7	Rosja	5,1	Litwa	4,4	Chorwacja	1,5	Słowacja	5,7
8	Bułgaria	2,8	Łotwa	4,0	Chiny	1,1	Chiny	2,9
9	Słowenia	3,4	Rosja	3,9	Rumunia	1,0	Włochy	2,5
10	Chiny	2,2	Niemcy	3,4	Łotwa	1,0	Słowenia	2,3
	Pozostałe	28,2	Pozostałe	19,6	Pozostałe	12,1	Pozostałe	2,83

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: [OECD-WTO].

W przypadku nowych państw Unii na czele listy państw, z których pochodziła wartość dodana zawarta w ich eksporcie, nadal znajdowały się Polska, Czechy i Węgry. Wyższą niż w 1995 r. pozycję zajmowały Niemcy i Rosja. W dziesiątce tej pojawiły się natomiast Chiny, które zajęły ósme miejsce na liście najważniejszych krajów źródłowych obcego wkładu w eksportowanych przez UE-13 dobrach przemysłowych – zarówno produktach górnictwa, jak i przetworzonych produktach przemysłowych.

Podsumowanie

W latach 1995–2011 wartość dóbr i usług eksportowanych przez państwa Unii Europejskiej wzrosła niemal trzykrotnie. Zgodnie z tendencjami, które występowały w innych krajach, udział zagranicznej wartości dodanej w unijnym eksporcie zwiększył się z 20% do 27%.

Zarówno w eksporcie starych, jak i nowych państw członkowskich dominowały produkty przetwórstwa przemysłowego. W 1995 r. stanowiły one ponad 64% eksportu UE-15 i 60% eksportu UE-13. Natomiast w 2011 r. ich udział w eksporcie UE-15 zmniejszył się do 58%, a udział w eksporcie UE-13 wzrósł do 67%. Udział zagranicznej wartości dodanej w eksporcie tych dóbr był wyższy niż w przypadku innych grup produktów i w 2011 r. wynosił około 36% (co wydaje się zgodne z wynikami innych autorów).

Zagraniczny wkład był większy w eksporcie nowych państw członkowskich niż starych członków Unii. W 1995 r. wynosił: 26% (UE-13) wobec 20% (UE-15), a w 2011 r.: 38% (UE-13) wobec 27% (UE-15). Wyniki obliczeń zamieszczone w punkcie 3 wydają się również wskazywać, że wyższym udziałem zagranicznej wartości charakteryzował się eksport mniejszych lub słabiej rozwiniętych państw (Malta, Luksemburg, Słowacja, Czechy, Węgry, Irlandia) niż tych większych i/lub lepiej rozwiniętych (Niemcy, Holandia, Wielka Brytania). Należy jednak podkreślić, że w przypadku wszystkich państw członkowskich zagraniczny wkład w ich eksport wzrósł.

Analiza kierunków pochodzenia zagranicznej wartości w eksporcie państw Unii pokazuje, że pod tym względem stare i nowe kraje członkowskie bardzo się różnią. Zagraniczny udział wartości dodanej w eksporcie UE-15 pochodził głównie z innych państw tej grupy (Francji, Niemiec, Włoch, Holandii, Hiszpanii). W eksporcie UE-13 jej dominującymi źródłami były inne nowe kraje członkowskie (Polska, Czechy, Węgry). Badania ujawniły, że krajami źródłowymi zagranicznego wkładu w eksporcie poszczególnych państw Unii były w badanych latach przede wszystkim kraje znajdujące się w relatywnie bliskim sąsiedztwie (kraje europejskie), ewentualnie duże, lepiej rozwinięte państwa (USA) lub duże, bardzo szybko rozwijające się gospodarki (Chiny).

Bibliografia

- Banga R., 2013, *Measuring value in global value chains*, UNCTAD, Background Paper no. RVC-8, http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ecidc2013misc1_bp8.pdf [dostęp: 02.02.2016].
- Daudin G., Riffart Ch., Schweisguth D., 2011, *Who produces for whom in the world economy?*, Canadian Journal of Economics, no. 4, <http://economics.ca/cgi/xms?jab=v44n4/CJEv44n4p1403.pdf> [dostęp: 07.09.2015].

- Elms D.K., Low P. (ed.), 2013, *Global Value Chains in a changing World*, WTO, Geneva, https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/aid4tradeglobalvalue13_e.htm [dostęp: 11.12.2015].
- Globerman S., 2011, *Global Value Chains. Economic and Policy Issues*, [w:] *Global Value Chains. Impacts and Implications*, ed. A. Sydor, Foreign Affairs and International Trade Canada, http://www.international.gc.ca/economist-economiste/analysis-analyse/policy-politique/TPR_2011_GVC_ToC.aspx?lang=eng [dostęp: 09.12.2015].
- Industry Classification*, UN Statistic Division, http://www.investmentmap.org/industry_classification.aspx [dostęp: 07.09.2015].
- Johnson R., Bems R., Yi K.-M., 2011, *Vertical Linkages and the Collapse of Global Trade*, American Economic Review, Papers and Proceedings, no. 10, <https://www.aeaweb.org/aea/2011conference/program/retrieve.php?pdfid=481> [dostęp: 10.12.2015].
- Johnson R.C., Noguera G., 2012, *Accounting for intermediates. Production sharing and trade in value-added*, Journal of International Economics, vol. 86, issue 2, <https://www.aeaweb.org/aea/conference/program/retrieve.php?pdfid=223> [dostęp: 07.09.2015].
- Leontief W., 1936, *Quantitative Input-Output Relations in the Economic System of the United States*, Review of Economics and Statistics, vol. 18, no. 3.
- OECD, 2012, *Trade in value-added. Concepts, methodologies and challenges (joint OECD-WTO note)*, www.oecd.org/sti/ind/49894138.pdf [dostęp: 07.09.2015].
- OECD-WTO, *Trade in Value Added*, <http://www.oecd.org/sti/ind/measuringtradeinvalue-addedanoecd-wtojointinitiative.htm> [dostęp: 26.10.2015].
- Porter M.E., 1992, *The competitive advantage of nations*, 4th ed., Macmillan Press, London.
- Porter M.E., 2006, *Przewaga konkurencyjna. Osiąganie i utrzymywanie lepszych wyników*, Helion, Gliwice.
- Stehrer R., Foster N., Vries G. de, 2012, *Value Added and Factors in Trade. A comprehensive approach*, The Vienna Institute for International Economic Studies, Working Papers, no. 80, <http://www.wiiw.ac.at/value-added-and-factors-in-trade-a-comprehensive-approach-dlp-2591.pdf> [dostęp: 25.09.2015].
- UNCTAD, 2013, *Global value chains and development. Investment and value added trade in the global economy*, http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/diae2013d1_en.pdf [dostęp: 11.12.2015].
- UNCTADSTAT, <http://unctadstat.unctad.org/EN/> [dostęp: 02.02.2016].